
ULUSLARARASI KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARININ ÇALIŞMA PRENSİPLERİ, İŞLEYİŞLERİ, KÜRESEL DÜNYADAKİ ROL VE İŞLEVLERİ

Mahmut YARDIMCIOĞLU* Kenan BORA**

Öz

1997 Asya krizi, 2000'li yıllarında Amerika'daki büyük şirketlerin batışı ve 2008 dünya krizinin derinleşmesi (2011 Avrupa borç krizi de dâhil) ile kredi derecelendirme kuruluşları etkin bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır.

Özellikle küresel krizle de, kredi derecelendirme kuruluşlarının çalışma şekli, şeffaflığı ve güvenilirliğini kaybettiği, hasılı misyonunu eda edemediği, 2008 yılında G20 ülkelerinin Washington zirvesinde ulusal düzenlemenin kaçınılmazlığı ile vurgulamış olsa da yine de bu kuruluşlar dünya finans sistemine hala ağabeylik yapmaya devam etmektedir.

Bu bağlamdan bakıldığında ne kadar alternatif kuruluşlar konuşulsa da görünürde bu oligopol yapıyı kıracak düzeyde alternatif derecelendirme kuruluşu yoktur. Dolayısıyla dünya finansına rehberlik etme işi yine bu kuruluşlar tarafında devam ettirilecek gibi görünmektedir.

Bu çalışma ile uluslar arası düzeyde etkili olan bu derecelendirme kuruluşları irdelenecek, çalışma ilke ve işleyişleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kredi Derecelendirme, Kredi Derecelendirme Kuruluşları, Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Önem ve İşlevleri.

WORKING PRINCIPLES AND OPERATIONS OF THE INTERNATIONAL CREDIT RATING AGENCIES AND THEIR ROLE IN THE GLOBAL WORLD

Abstract

Credit Rating Agencies have been started to be discussed effectively along with the 1997 Asian Crisis, bankruptcies of the large companies in America in the 2000's and the deepening of the global economic crisis of the year 2008 (including the 2011 European Debt Crisis).

Particularly following the global crisis, these credit rating agencies are still accepted as leading institutions that drive the world financial system although it is emphasized by the G20 countries in Washington in 2008 that these credit rating agencies do not have proper working style, transparency, and reliability, and can not meet the expected mission.

If we look from this perspective, there are no alternative rating agencies that are going to change this oligopoly structure. That's why, it appears that these agencies will continue to guide the world financial system.

In this study, the importance of the International Credit Rating Agencies as well as the working principles, operations and functions of these agencies are theoretically discussed. These international credit rating agencies are also approached from scientific and critical perspectives in addition to the theoretical perspective.

Key Words: Credit Rating, Credit Rating Agencies, the Role and Importance of the Credit Rating Agencies.

* Doç. Dr., KSÜ, İİBF, İşletme Bölümü. mahmutyardimcioglu@ksu.edu.tr

** KSÜ, SBE, İşletme Anabilim Dalı. kenan_bora1@hotmail.com.

GİRİŞ

Kredi derecelendirme her ne kadar bir görüş niteliğinde olsa da verilen notlar, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilmektedir. Aynı zamanda yerli yatırımcıların iş yapması, yurt dışından kredi almaları, tahvil alıp satmaları ve yurt dışı finansman gerektiren büyük altyapı projelerinin düşük finansmanı gibi, yatırıma dair finansal kaynakların hepsi bu kuruluşların verdikleri notlardan etkilenmektedir (Karagöl ve Mihçioğlu, 2012:8).

Derecelendirme kuruluşları verdikleri notla “yatırım yapılabilir” şartından dolayı, birçok ülkeye fonların girişi engellenmektedir. Çünkü ülke fonları bu notlara göre değerlendirilmeye alınmaktadır. Amerika’daki bireysel emeklilik fonları gibi güçlü ve yüklü yatırım fonlarından verilen notların etkisiyle birçok ülke faydalanamamaktadır. Dünyadaki “finans muslukları” bu lobilerin elinde olunca, doğal olarak siyasi ve ekonomik bir silah olarak kullanılmaktadır. Fakat “para muslukları”nın bu lobilerce yanlış yönlendirilmesi, güç dengelerin değişmesi ve beraberinde yaşanan ekonomik krizle, siyasi otoriteler daha fazla söz sahibi olmaya başlamıştır. Artık kriterlerin değişmesi gerektiğini, gelişmekte olan ülke ekonomilerini sağlıklı izlenemediği ve değişen dünya gerçekleriyle doku uyumsuzluğu yaşadıkları, özellikle Türkiye ve benzeri ülkeler tarafından yüksek sesli düşünceler olarak dünya kamuoyu ile paylaşılır hale gelmiştir.

Kredi derecelendirme kuruluşlarının, küresel ekonomi üzerinde önemli bir etken olduğu konusunda fikir birliği mevcuttur. Ayrıca bu kuruluşların küresel krizden müphem ekonomilerin son zamanlardaki hareketleri sebebiyle önemi de artmıştır. Küreselleşmiş dünyada ülkeler ve şirketler, fon ihtiyaçlarını her zaman buldukları ülkede sağlayamamakta veya sağlasa da yüksek maliyette sağlamaktadırlar. Bu nedenle ülke dışında fon bulabilmek için kredi notu önemli bir şekilde devreye girmektedir. Çünkü kredi notundaki iniş ve yükselişler ülke ve şirketlerin borçlanma maliyetine yansımaktadır. Kredi notu inişte olduğunda maliyet artmakta aksine kredi notu yükselişte olduğunda maliyetler düşmektedir. Bu nedenle bu kuruluşların olumsuz görüş ve söylentileri bir anda ekonomi ibrelerini hareketlendirmektedir. Buda piyasanın alt üst olması anlamına gelmekte, yatırımcıların yatırım yapmaktan kaçınmasıyla ülkede likidite sorunu oluşabilmektedir. Yatırımların paraya çevrilmesi krizleri derinleştirmekte, negatif ve pozitif notlar ekonomik dengelere doğrudan tesir edebilmektedir.

Bu nedenle Ökmen’in 2012’de bu öneme şu cümleleriyle ışık tutmaktadır: “Derecelendirme birçok alanda fayda sağlar. Bu alanların başında yatırımcı ve fon sahipleri, ihraççılar, devletler ve dış ticaret finansmanı, para ve sermaye piyasaları gelir. Dünya’daki rating kuruluşlarının sayısı takriben 104 adet civarındadır. 11 adedi uluslararası diğerleri ise yerel düzeyde hizmet vermektedir. Bir derecelendirme kuruluşu tarafından üretilen değerlendirmenin doğruluğu ve tutarlılığı o kredi derecelendirme kuruluşu için çok önemlidir. Doğru puanlanmayan bir risk rating kuruluşlarının itibarı için oldukça hasar verici olabilir.” (Ökmen, 2012, www.turcomoney.com, 16.04.2013).

1. ULUSLARARASI KREDİ DERECELENDİRME VE TANIMI

Kredi derecelendirme kavramı, açılacak kredilerin, zamanında ve tam olarak geri ödenmesi ihtimali hususunda uluslararası sermaye piyasalarındaki kriterlere uygun ve objektif bir ölçü sağlamak amacıyla, borçlunun ihraç ettiği menkul kıymetlere yatırım yapılması halinde, yatırımcının bundan dolayı yükleneceği riskin belirlenmesidir. Ayrıca, kredi derecelendirmesi, açılacak kredilere uluslararası sermaye piyasalarındaki kriterlere uygun ve objektif bir değerlendirme ölçüsü sağlamayı amaçlamaktadır (Karagöz, 1990). Derecelendirme finansal piyasalar ile yatırımcılar arasında önemli veri sağlayan bilgi asimetrisini sağlayan işlemdir (An, Chan, 2008: 584).

Derecelendirme (ya da rating) , ihraç edicilerin (şirket, devlet, vs.) ihraç ettikleri borç niteliğindeki menkul kıymetlerin (tahvil, finansman bonosu vs.), anapara ve faizini zamanında geri ödeme yeterliliğine ne ölçüde sahip olduklarını göstermek amacıyla (www.global.com.tr) derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir (Karapınar ve diğ., 2010:130). Ya da derecelendirme için; borçlunun anapara ve faiz yükümlülüklerini ödeme isteği ve kabiliyetinin zamanında ve tam olarak yerine getirilip getirilememesini ölçen bir araçtır (“Türkiye’nin Dış Kredibilitesini yükseltmek için gerekli yaklaşımlar” TCMB Yay.).

En basit tanımıyla derecelendirme, borçlunun anapara ve faiz yükümlülüklerini ödeme isteği ve kabiliyetinin zamanında ve tam olarak yerine getirilip getirilememesini ölçen bir araçtır. Özellikle ödeme isteği ve kabiliyeti derecelendirmenin en hassas konularıdır. Derecelendirme tek bir işlem, kuruluş veya ülke için yapılabilir. Genel kural, derecelendirme sınıflarının her biri ile karşılaştırma yapılmasına imkan sağlayacak yeterli sayıda kriter kullanmaktır. Derecelendirme kuruluşları yanında bankalar veya banka dışı kuruluşların da bu tür çalışmaları vardır. Bu çalışmalar bir model çerçevesinde geçmişe yönelik 15–20 yıllık veriyi kullanarak, sürekli ve tekrar gözleyen bir perspektifte risk faktörünü ölçmeyi amaçlamaktadır (www.tcmb.gov.tr 17.04.2013).

Bu nedenlerden dolayı kredi derecelendirme kuruluşlarından, yatırımcılara geleceğe yönelik yol gösterici bir rol üstlenmeleri beklenmektedir. Aynı zamanda kredi derecelendirme kuruluşlarının sahip oldukları piyasa bilgisiyle piyasa aktörlerine aktaracakları bilginin, geleceğe yönelik doğru sinyalleri içermesi gerekmektedir. Bu doğrultuda piyasa tarafından kredi derecelendirme kuruluşlarına gereksinim duyulmaktadır. Çünkü kredi derecelendirme kuruluşları ölçek ekonomilerinin sağladığı avantajlarla piyasa bilgisini daha ucuz maliyetlerle elde edebilmektedir (Karagöl ve Mihçioğlu, 2012:8).

Moody’s derecelendirmeyi, “menkul kıymet ihraç eden firmaların ihraç ettikleri menkul kıymetlerin itfa süresince anapara ve faiz ödemelerini zamanında yerine getirebilme kabiliyetleri hakkında verilen bir yargı” olarak tanımlamaktadır (Stimpson, 1992: 71).

S&P ise derecelendirmeyi şu şekilde tanımlamaktadır: “Derecelendirme, borçlunun belirli bir finansal yükümlülükten ya da finansal programdan (orta vadeli borç senedi ve finansman bonosu programları gibi) kaynaklanan kredibilitesine ilişkin fikirdir.”

Fitch Ratings’in tanımına göre ise derecelendirme: “Derecelendirme en genel tanımı ile bir kuruluşun finansal yükümlülüklerini zamanında yerine getirip getiremeyeceği hakkında verilen bağımsız bir görüştür. Farklı tanımları olmasına rağmen derecelendirme konusunda hemfikir oldukları bir husus vardır, O da, derecelendirme faaliyeti sonucunda verilen notun bir görüş, düşünce veya ifade olduğudur (Eren, 2010:113).

Derecelendirme en genel tanımı ile bir kuruluşun finansal yükümlülüklerini zamanında yerine getirip getirmeyeceği hakkında verilen bağımsız bir görüştür (Phillips, 2005’den akt; Berker, 2008:54).

2. DERECELENDİRME KURULUŞLARININ ÇALIŞMA PRENSİPLERİ

Bir derecelendirme kuruluşu tarafından üretilen değerlendirmenin doğruluğu ve tutarlılığı o kredi derecelendirme kuruluşu için çok önemlidir. Zira tahminlerin gerçekleşme ihtimalinin tespiti oldukça zordur. Doğru puanlanmayan bir risk, rating kuruluşlarının itibarı için oldukça hasar verici olabilmektedir. Bu açıdan rating kuruluşları çok sıkı prensipler içerisinde çalışmaları esastır. Bu prensiplerden bazılarını şunlardır (Ökmen, 2012, hwww.turcomoney.com. 16.04.2013):

- Borçluların geri ödeme kabiliyetlerinin bağımsız bir statüyle değerlendirilmesi,
- Rating hizmetinin çeşitli sektörler ve değişik ülkeler arasında karşılaştırılabilir normlara göre verilmesi,
- Borç veren ya da yatırım yapan veyahut ta en genel tabirle piyasa oyuncularının üstlendikleri/üstlenecekleri risklerin tanınmasında aracılık etmek,

Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Çalışma Prensipleri, İşleyişleri, Küresel Dünyadaki Rol ve İşlevleri

- Rating işleminin, kredi verilmesi, menkul kıymet alınması, elde tutulması veyahut da satılması yönünde bir öneri mahiyetinde olmaması,
- Rating sonuçlarının sayısallaştırılarak sembollere dönüştürülmesi geleneğinin sürdürülmesi,
- Şirketlerin finansal yapılarında şeffaflık sağlayarak güvenilirliklerinin artırılması

Derecelendirmede belirli kategoriler kullanılmaktadır ve bu kategoriler harf, sayı ya da bunların karışımlarından oluşan sembollerle ifade edilmektedir. Genellikle üst dereceler yatırım kategorileri olarak, daha riskli veya spekülâtif özellikliler ise risk kategorileri olarak ayrıştırılmaktadır. JCR-ER'in notasyon sistemi örnek alınarak notasyon sistemi ve geri ödeme kapasite kategorileri şeklinde verilmektedir (Ökmen, 2012, hwww.turcomoney.com, 16.04.2013).

Başka bir değişle derecelendirme kuruluşları, görüşlerini her kesimden yatırımcının anlayabileceği bir şekilde ilan etmek durumundadır. Harflerle ifade edilen sembollerin basitliği ve ifade ettiği anlamların arkasında, bu kuruluşların her derecelendirme için yaptığı çalışmalar ve elde ettiği bilgiler yer alır. Bu harf notlarının yanı sıra yatırımcılara duyurmak amacıyla, kredi notları not izleme kapsamına alındıklarında, büyük ihtimalle bir not değişikliği olabileceğini ve değişikliğin hangi yönde ola-bileceğini belirtilir. Görünümler ise, 1-2 yıl içerisinde notun olası değişme yönünü belirtir. "pozitif", "durağan", "negatif", "geleşen" şeklinde olabilir. Bu görünümler notun yanına parantez içinde yazılır (Karagöl ve Mihçioğlu, 2012:15).

Derecelendirme kuruluşları uygulamada çoğunlukla yurt dışı piyasalardan borç almak isteyen ülkelerin ve şirketlerin anapara ve faiz ödemelerini zamanında yerine getirip getiremeyeceklerini araştırırlar. Yine derecelendirme kuruluşları bunu yaparken, borçlunun borcunu ödeme gücüne sahip olup olmadığının yanı sıra, borçlarını ödemeye istekli olup olmadığını da tespit ederler. Ancak derecelendirme notunun tespitinde, bir kredinin ödenmemesi veya geç ödenmesi nedeniyle oluşan zarar riskinin değerlendirildiğini; buna karşın, kurlardaki ve/veya faiz oranlarındaki değişimlerin etkisi veya kredinin vaktinden önce ödenmesi ile menkul kıymetin piyasa fiyatında oluşan zarar riski gibi risklerini değerlendirilmediğini özellikle ifade etmek gerekmektedir (Eren, 2010:113).

Bu semboller üç kategoriye ayrılmıştır; "yatırım derecesi", "spekülâtif" ve "çöp". Yatırım derecesi bandında olan bir puanlama, şirketin, borç aracının (bono, tahvil, vs.) veya ülkenin kredi riskinin oldukça az, temerrüt ihtimalinin düşük ve büyük oranda şüpheli ve hileli piyasa hareketlerinden etkilenmediğini göstermektedir. Notun spekülâtif aralığında olması yatırım ihtimalinin bulunduğunu ama şirket veya ülkenin sağlam bir altyapıya sahip olmaması nedeniyle manipülasyona açık olduğunu vurgulamaktadır. Çöp seviyesi ise yatırım yapılamayacak kadar riskli anlamına gelmektedir (Ayaz, 2012, www.bilgesam.org/tr, 10.04.2013).

Küresel ölçekte kabul görmüş üç büyük derecelendirme kuruluşu Standart&Poor's, Moody's ve Fitch Ratings kendi kullandıkları risk kategorilerini tarif etmişlerdir. Risk kategorilerinin karşılıklı anlamları piyasa oyuncuları tarafından benimsenmiş durumdadır. Aşağıda rating notlarının anlamları detaylı olarak tabloda verilmiştir (Berker, 2008:68).

Tablo:1 Kredi Derecelendirme Kuruluşları Not Sistemi			
Standart&Poor's	Fitch	Moody's	Not'un açıklaması
AAA	AAA	Aaa	En yüksek derece
AA+	AA+	Aa1	
AA	AA	Aa2	Yüksek derece
AA-	AA-	Aa3	
A+	A+	A1	
A	A	A2	İyi kredi derecesi
A-	A-	A3	
BBB+	BBB+	Baa1	
BBB	BBB	Baa2	Ortanın altı seviye
BBB-	BBB-	Baa3	
BB+	BB+	Ba1	
BB	BB	Ba2	Yatırım yapılmaz
BB-	BB-	Ba3	
B+	B+	B1	Spekülatif
B	B	B2	Önemli derecede spekülatif
B-	B-	B3	
CCC+	CCC	Caa	
CCC	CCC	Caa3	Şiddetli riskli
CC	CC	Ca	Aşırı spekülatif
D	DDD DD D	D	Yükümlülüğünü yerine getiremez

Kaynak: S&P, Moody's ve Fitch akt, Karagöl ve Mihçioğlu, 2012:16

3. DERECELENDİRME KURULUŞLARININ İŞLEYİŞLERİ

Şirketler, nakde gereksinim hissettiklerinde banka kredisi çekmek, şirket pay senetleri satmak ve tahvil satmak gibi alternatiflere başvurabilirler. Şirketler genellikle düşük maliyetli olması nedeniyle tahvil basmayı diğer iki seçeneğe tercih ederler. Potansiyel tahvil satıcıları finansmanın düzenlenmesi ve bir kredi kuruluşu ile çalışmak için genellikle bir yatırım bankası ile iletişime geçerler. Kredi derecelendirme kuruluşu, tahvil alıcıları için bu yatırımın güvenilirliğini değerlendirir.

Bir şirketinin mali durumunu değerlendirmek için kredi derecelendirme kuruluşu kredi komitesine teklif raporu hazırlamak üzere bir baş analist görevlendirir. Baş analist, öncelikle kamuya açıklanan mali bilgilerden faydalanırken şirketin özel bilgilerine de ulaşır. Komite, AAA ile C veya D arasındaki kredi derecelendirmesi için gizli oylama yapar. Kredi notunun kamuya ilan edilmesinden önce şirket notun adil olmadığına inanırsa kredi derecelendirme kuruluşuna itirazda bulunabilir. Kredi derecelendirme kuruluşu notu kamuoyuna açıklar. Çıkarılan her bir tahvil için şirketlerden ücret tahsil eder (www.deu.edu.tr, 16.04.2013).

4. DERECELENDİRME KURULUŞLARININ DÜNYADAKİ YERİNE GETİRDİKLERİ ROL VE İŞLEMLERİ

Derecelendirme kuruluşları, sermaye piyasalarının etkin, istikrarlı ve güvenilir biçimde çalışmasını sağlayan, özellikle piyasaya sunulan bilgileri zamanında ve doğru biçimde analiz etme konusunda yetersizlikleri bulunan küçük tasarruf sahiplerini koruyan ve kamuyu aydınlatma fonksiyonunun işlevini kolaylaştıran sermaye piyasasının yardımcı kuruluşlarından birisidir. Derecelendirme kuruluşları özellikle borçlanma araçları için “geriye ödeyememe riskini” gösteren ve diğer yatırım araçları arasında kıyaslama imkânı da sağlayan derecelendirme işlevini yerine getirmektedirler (Ataman, 2005: 4).

Derecelendirme kuruluşları uygulamada çoğunlukla yurt dışı piyasalardan borç almak isteyen ülkelerin ve şirketlerin anapara ve faiz ödemelerini zamanında yerine getirip getiremeyeceklerini araştırırlar. Yine derecelendirme kuruluşları bunu yaparken, borçlunun borcunu ödeme gücüne sahip olup olmadığını yanı sıra, borçlarını ödemeye istekli olup olmadığını da tespit ederler. Ancak derecelendirme notunun tespitinde, bir kredinin ödenmemesi veya geç ödenmesi nedeniyle oluşan zarar riskinin değerlendirildiğini; buna karşın, kurlardaki ve/veya faiz oranlarındaki değişimlerin etkisi veya kredinin vaktinden önce ödenmesi ile menkul kıymetin piyasa fiyatında oluşan zarar riski gibi risklerini değerlendirilmediğini özellikle ifade etmek gerekmektedir (Eren,2010:113).

Derecelendirme kuruluşları, sermaye piyasalarının etkin, istikrarlı ve güvenilir biçimde çalışmasını sağlayan, özellikle piyasaya sunulan bilgileri zamanında ve doğru biçimde analiz etme konusunda yetersizlikleri bulunan küçük tasarruf sahiplerini koruyan ve kamuyu aydınlatma fonksiyonunun işlevini kolaylaştıran sermaye piyasasının yardımcı kuruluşlarından birisidir. Derecelendirme kuruluşları özellikle borçlanma araçları için “geriye ödeyememe riskini” gösteren ve diğer yatırım araçları arasında kıyaslama imkânı da sağlayan derecelendirme işlevini yerine getirmektedirler (Ataman, 2005: 4).

“Genel bir tanım gereği kredi derecelendirme (ya da rating) kuruluşu bağımsız olarak çalışan, borçlunun kredibilitesini; borcunu zamanında ve düzenli geri ödeme kapasitesini ölçmeye yarayan, profesyoneller tarafından oluşturulmuş standart ve “tarafsız” görüş belirten şirkettir (Roger and Eke, 2004:38).

Bu görüşün standartlaştırılması için, yapılan derecelendirme sonrası notlandırma kolay anlaşılır sembollere dönüştürülmüştür. Semboller ise evrensel uygulamaya sahiptir” (Ege, 2006:110).

Kredi derecelendirme kuruluşlarının şirketlere, borç araçlarına ve ülkelere verdikleri notlar, yatırımcılar için paralarını yönlendirecekleri şirket ve ülkeyi seçmelerini belirlemelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca borçlanmak isteyen şirket ve ülkeler için de faiz miktarını belirleyerek, borç maliyetini oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal sorumluluğu olan bazı kurumların (emeklilik fonları gibi) yatırım yapabilecekleri araç veya ülkelerin kredi derecelendirmesi yapılmış ve yüksek not almış olması gerekmektedir. Bu tip kurumların veya firmaların değerlendirecekleri tek şey ise derecelendirme kuruluşlarının değerlendirme notlarıdır. Notlandırmada “spekülatif” veya “çöp” seviyesindeki şirket, borç aracı veya ülkelere olan yatırımların oldukça az, borçlanma maliyetinin yüksek veya yatırım yapmanın aşırı riskli olması beklenir (Ayaz, 2012, www.bilgesam.org/tr, 10.04.2013).

Derecelendirme kurumlarının hangi işlevleri gerçekleştirdiği iyi bilindiği takdirde, neden bu kurumlara ihtiyaç duyulduğu da daha iyi ortaya çıkacaktır. Uluslar arası kredi derecelendirme kurumlarının temel özellikleri (www.baskent.edu.tr, 10.04.2013);

- Ülke yönetimlerinin ve merkez bankalarının kredi değerliliklerini ölçer
- Borçluların, borçların, menkul kıymetlerin, ihraççı kuruluşların geri ödeme/ geri ödeme güçlerini belirler

- Bunların yatırım yapılabilirlik derecelerini belirler
 - Banka ve finansal kurumların mali yapılarının gücünü ve borç ödeme ve ödeyebilme kapasitelerini analiz eder.
 - Periyodik olarak değerlendirme yapıp notlandırma gerçekleştirir.
 - Verdiği notları uluslar arası kamuoyuna duyurur
 - Verdikleri kredi notları uluslar arası piyasalarda kabul görmektedir.
- Genel olarak derecelendirmeler yatırımcılara; şirketlere; bankalara ve finans kurumlarına; sermaye piyasasına ve borsaya; özelleştirmeye; para ve finans otoritelerine; bağımsız verdiği görüşlerle yardımcı olur (Berker, 2008:57).

SONUÇ

Küresel olgusunu genişleten IMF ve Dünya Bankasından daha eski geçmişi olan kredi derecelendirme kuruluşlarının, küresel ekonominin son zamanlarda hareketli olması sebebiyle ve son küresel krizle adlarından daha sık söz edilmeye başlanmıştır. Belki de yapılan hatalar (ki bu hatalar ekonomik krizleri derinleştiren bir unsur olarak görülmektedir) ve şeffaflık konusundaki soru işaretleri ile beraber artık bu kuruluşların dokunulabilir ve tartışılabilir duruma gelmesi bizce hayra alamet olarak görülür.

Fransa'nın yanlışlıkla notunun düşürülmesi, AB senatosunda otoritelerin sesli düşünceleri ve denetime zorlaması bunun bir göstergesidir. Denetime ilişkin sunulan raporda problem şu şekilde tanımlanmış ve ifade edilmiştir; "Doğrulukta uzaklaşmaları, derecelendirmelerin faiz uyumsuzluklarına etkisi, derecelendirme ve metodolojide kalite eksikliği ve derecelendirme kuruluşlarının aktivitelerinde şeffaf olmamaları" (www.finanskulup.org.tr). Bu da gösteriyor ki kredi derecelendirme kuruluşlarına duyulan güvenin yitirildiği ve bu kuruluşların yeniden düzenleme gerekliliği kaçınılmaz hale gelmiştir. Çünkü yapılan derecelendirmenin sağlıklı işlemediği ve verilen notların güvenilir olmadığı kanaati artık oluşmuştur. Ülke kredi notlarının hangi kriterlere göre verildiği tam kestirilememektedir. Oligopol bir rekabet piyasası olması, derecelendirme şirketlerini rekabetten uzak tutmakta ve güvenilir olmalarını veya sağlıklı işlemlerini engellenmektedir. Gelir kaynaklarının çok büyük kısmı derecelendirme yaptıkları kuruluşlardan sağlamaları nedeniyle objektiflikleri konusunda şüpheler taşımaktadır.

Bu kuruluşların ABD menşeli olması, adeta dokunulmaz gibi görülse de, ABD'nin notunun düşürülmesi ve sonunda sıranın kendilerine gelmesi ile kırmızı hatların daha da belirgin hale geldiği gözlenmektedir. "Kredi derecelendirme sektöründe faaliyet gösteren "üç büyükler" in sadece piyasa yardımcısı ve düzenleyicisi olmaktan ziyade, bir takım siyasal ve politik amaçlara hizmet ettiği ile ilgili görüşlerin çoğalması, dikkatlerin bu kuruluşlara yönelmesini sağlamış ve ellerindeki bu gücün nasıl kullanıldığına dair soru işaretlerini artırmıştır" (Ayaz, 2012, www.bilgesam.org/tr, 10.04.2013).

Yaptıkları hatalar sonrasında artık bu kuruluşların yeterli gelemedikleri, otoritelerce konuşulsa da aslında dünya finans sistemi için oldukça önemli olduğu unutulmamalıdır. Çünkü kredi derecelendirme ve ya reyting (rating); temel bazı göstergeler ve faaliyetlerin verimliliği hakkında bilgi veren rakamlara bakarak, ülke ve şirketlerin kıyas durumuna getirilmesi ve not verilmesidir. "Yatırım yapılabilir" seviyesine yükselmek için bu 3 şirketten ikisinin notuna bakılmaktadır. Bu öneme binaen yatırımcılar da bu notlara bakarak yatırım kararlarını ve ne kadar getiri isteyeceklerini belirlemektedir.

Ülkeler ve şirketler bu kuruluşlardan sağlıklı not almak için detaylı rasyolarını paylaşmakta ve verilen bu hizmet karşılığında da bir ücret ödenmektedir. Çünkü finans bulmada kredi notu temel alınmakta, bu notun düşük olması yüksek faizle borçlanmak anlamına gelmektedir. Bu kuruluşlar ülke ve şirketlerin talepleri dışında bir bedel olmadan da not verebilmektedirler. Bu durum ise ülkeler ve şirketlerin nasıl "esir" alındığının ve bu "silahtan" nasıl etkilendiğinin bariz bir göstergesi olarak karşımızda durmaktadır. Tüm bunlardan sonra otoriteler özellikle bu üçlünün önemini ve etkisini azaltma yönünde fikri emek sarf etmelidirler.

Kredi derecelendirme kuruluşlarını, IMF ve Dünya Bankası benzeri lobiler olarak algılamak gerekmektedir. Batan şirketlere en üst seviyede pozitif notlar verilmiş olması bu suistimaller için en büyük örnektir. Örneğin 15 Eylül 2008'de batan ABD'li yatırım bankası Lehman Brothers'a verilen AAA+ notu ve Yunanistan'ın iflas bayrağı çektiği zamandaki kredi notlarının, Türkiye'ye verilen nottan daha iyi olması trajedinin ve komikliğinin en üst ve son halkasıdır.

"Dünya genelinde saygınlığı sorgulanır hale gelen uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının asıl görevlerinden uzakta olduklarını söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Bu yüzden, Dünya genelinde başta Avrupa olmak üzere birçok ülkede kredi derecelendirme kuruluşlarına alternatif oluşturma çalışmaları başlamıştır " (Karagöl ve Mihçioğlu, 2012:32).

Küresel krizi teğet atlatan, halen krizin göbeğindeki Euro bölgesine kıyasla oldukça başarılı ve güçlü ekonomimize rağmen Türkiye'ye cimri davranan rating kuruluşları, artık "mızrağın çuvala sığmadığını" görmüşlerdir. AB ülkelerinin mevcut durumu ve Türkiye'ye ilişkin notun yatırım yapabilir trendi çok zaman önceden yakaladığı, daha doğrusu hak ettiği seviyeyi gelmesi ve yatırım ibrelerinin Türkiye'den yana dönmesi ile ülkemizin tarihi sürece girdiği çok nettir.

KAYNAKÇA

- AYAZ, M. S. (2012), Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşları: Eleştirel Bir Bakış, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=116:analizler-ekonomi&id=2183:uluslararası-kredi-derecelendirme-kuruluşları-eleştirel-bir-bakış&format=pdf&option=com_content&Itemid=145
- BERKER, A.B. (2008), Finans Siteminde Tahvil Getirilerinin Kredi Dereceleri İle İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- EREN, E. (2010), Derecelendirme Kuruluşları Tarafından Verilen Notlar Sebebiyle Üçüncü Kişilerin Uğrayabileceği Zararlardan Kaynaklanan Sorumluluğun Hukuki Niteliği BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Cilt:4, Sayı:2.
- EGE, İ. (2006), "Kredi Derecelendirme Sistemleri ve KOBİ'ler," 3. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 17-18 Kasım.
- KARAGÖZ, M. A. (1990), "Kredi Değerliliğinin Tespiti", Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, 1990/1.
- KARAGÖL, E.T ve MIHÇIOĞLU, Ü.I. (2012), DERECELENDİRME KURULUŞLARI: ALTERNATİF ARAYIŞLAR, SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, www.setav.org
- KARAPINAR, A., ve Diğ. (2010), Sermaye Piyasaları Bağısız Denetim, Lisanslama Sınavlarına Hazırlık, Gazi Kitapevi, Ankara.
- ROGER P. N., AND EKE S. (2004), Türkiye'de Kredi Derecelendirmesi, Activeline.
- ÖKMEN, O. (2012), Derecelendirme kuruluşları ülkelerin kaderini nasıl etkiler? <http://www.turcomoney.com/yazar/derecelendirme-kuruluşları-ülkelerin-kaderini-nasil-etkiler.html>
- www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma7.doc
- www.deu.edu.tr/userweb/yasemin.yeginboy/krediderece.ppt
- www.finanskulup.org.tr/.../Mehmet_Yazici_Kredi_Derecelendirme
- <http://www.global.com.tr/sozluk.jsp>
- <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/1997/RATTUR.html>